

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 332.122(477)

С.В. ЗАХАРЧЕНКО,
к.е.н., Вінницький кооперативний інститут

Стан економіки як базовий чинник конкурентоспроможності України та її регіонів: міжнародний вимір

У статті представлено авторський підхід до оцінювання конкурентоспроможності країни та її регіонів, що базується на методології міжнародного Інституту розвитку менеджменту. Наведено оцінки конкурентоспроможності України та її регіонів за індикаторами стану економіки. На основі одержаних оцінок окреслено стратегічні напрями підвищення міжнародної конкурентоспроможності економіки України та її регіонів.

Ключові слова: конкурентоспроможність країни та її регіонів, фактори (субфактори) та індикатори конкурентоспроможності, стан економіки, міжнародний вимір, стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності.

С.В. ЗАХАРЧЕНКО,
к.э.н., Винницкий кооперативный институт

Состояние экономики как базовый фактор конкурентоспособности Украины и ее регионов: международное измерение

В статье представлен авторский подход к оценке конкурентоспособности страны и ее регионов, основанный на методологии международного Института развития менеджмента. Приведены оценки конкурентоспособности Украины и ее регионов по индикаторам состояния экономики. На основе полученных оценок обозначены стратегические направления повышения конкурентоспособности экономики Украины и ее регионов.

Ключевые слова: конкурентоспособность страны и ее регионов, факторы (субфакторы) и индикаторы конкурентоспособности, состояние экономики, международное измерение, стратегические направления повышения конкурентоспособности.

S. ZAKHARCHENKO,
PhD, Associate Professor of Economics and Finance, Vinnytsia cooperative institute

The economy as a basic factor of competitiveness Ukraine and its regions: the international dimension

The article presents the author's approach to the assessment of the competitiveness of the country and its regions, based on the methodology of the International Institute for Management Development. The competitiveness of Ukraine and its regions is estimated by taking into consideration economical indicators. Obtained results were utilized to plan strategic directions for improving the competitiveness of Ukraine and its regions' economy.

Keywords: competitiveness of the country and its regions, factors (subfactors) and indicators of competitiveness, economy, international dimension, strategic directions for improving competitiveness.

Постановка проблеми. В інформаційну епоху глобальна конкуренція країн відбувається насамперед на основі інноваційного лідерства. Це висуває на перший план проблему покращення стану (структури, продуктивності, механізмів регулювання) економіки України, оскільки від її вирішення щонайбільше залежить загальний рівень конкурентоспроможності і держави загалом, і її регіонів. Тому оцінка міжнародної конкурентоспроможності економіки України та її регіонів має не тільки наукове, а й важливе практичне значення, оскільки може вивести і країну, і регіони на новий рівень модернізаційного оновлення у глобальному конкурентному просторі.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Значний внесок у розробку науково-практичних засад оцінювання, аналізу та підвищення міжнародної конкурентоспроможності України та її регіонів зробили фахівці Фонду «Ефективне управління» [1] та окремі учені – Л. Антонюк [2], І. Брикова [3], М. Бутко [4], В. Дергачова [5], М. Диха [6], Я. Жаліло [7], С. Ілляшенко [8], О. Ларіна [9], Л. Петкова [10], Ю. Полунєєв [11], А. Ходжаян [12], В. Чужиков [13], О. Шнипко [14] та ін. Їхні напрацювання дають достатньо повне уявлення про міжнародний конкурентний потенціал економіки України та її регіонів. Водночас більшість досліджень спирається на методологію Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), тоді як дослідженням за методологією Інституту розвитку менеджменту (ІРМ – Швейцарія, Лозанна) приділяється значно менше уваги.

Метою статті є оцінка стану економіки України та її регіонів у міжнародному вимірі – на основі методології ІРМ – та встановлення на підставі отриманих оцінок стратегічних напрямів його покращення.

Виклад основного матеріалу. Посилення конкурентних позицій країни та її регіонів на міжнародному рівні можливе лише за умови покращення стану їхньої економіки. Не випадково фахівці ІРМ субфактор стану економіки ставлять на перше місце серед інших субфакторів конкурентоспроможності країн і регіонів, що відносяться до фактора «продуктивність економіки». Основними індикаторами цього субфактора є розмір валового продукту, споживчих витрат, інвестицій, заощаджень в країні та її регіонах, у т. ч. за секторами і в розрахунку на душу населення, темпи та прогноз економічного зростання тощо [15].

Щоб виявити, які індикатори, що характеризують стан економіки, сприяють чи, навпаки, гальмують процес підвищення конкурентоспроможності країни та її регіонів, застосовується спеціальна методика [16, с. 114–118]. Згідно з нею, оцінки індикаторів-стимуляторів конкурентоспроможності одержуються на основі співвідношення (у відсотках) фактичних (країни і регіонів) і максимальних значень індикаторів (країн-ліде-

рів). Відповідно, оцінки індикаторів-дестимуляторів конкурентоспроможності одержуються за співвідношенням мінімальних і фактичних значень індикаторів.

Наш підхід до оцінки конкурентного потенціалу регіонів за станом їхньої економіки у міжнародному вимірі також передбачає використання процедури «зважування» індикаторів національної конкурентоспроможності – за співвідношенням його значень і значень індикатора країни-лідера.

Значення агрегованого індексу конкурентоспроможності країни і регіонів за станом економіки розраховувалися як проста середня арифметична з усіх часткових коефіцієнтів.

За цією методикою були одержані оцінки конкурентного потенціалу економіки України та її регіонів. За основу розрахунків було взято індикаторну базу ІРМ за 2012 рік. Їй була надана перевага тому, що в подальшому на показниках конкурентоспроможності економіки України та її регіонів позначилися події, пов'язані з Революцією гідності (2013–2014 рр.) та анексією українських територій Росією (з 2014 р.). Зауважимо, що для оцінювання, окрім матеріалів ІРМ [15], були використані матеріали Державної служби статистики України [17], Міжнародного інституту менеджменту (МІМ–Київ) та Фонду «Ефективне управління» [1, с. 102–207].

Найважливішим індикаторами стану економіки України та її регіонів є показники валового внутрішнього продукту (ВВП) та валового регіонального продукту (ВРП) в розрахунку на душу населення. За першим показником (тут і далі в рейтингу ІРМ–2012, що включає 59 суб'єктів) Україна поступається лідеру рейтингу Люксембургу (114510 дол.) у 31,7 раза (з показником – 3614 дол.). Серед регіонів України за ВРП на душу населення лідерство тримають: Київ (9171 дол., що відповідає 47-му місцю в рейтингу ІРМ – після Малайзії), Дніпропетровська (4546 дол.) та Донецька (4093 дол.) області. Останні місця в рейтингу регіонів посідають Чернівецька (1417 дол., що трохи більше, ніж у Бразилії, яка замикає рейтинг ІРМ), Закарпатська (1590) та Тернопільська (1616 дол.) області.

Україна та її регіони трохи краще виглядають на міжнародному рівні за індикаторами ВВП та ВРП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС). Середній сумарний ВРП¹ в країні за ПКС становить 6131 дол. на одну особу. Це показник більший ВВП на душу населення чотирьох країн рейтингу ІРМ – Індії (3705 дол.), Філіппін (4096), Індонезії (4663 дол.) та Йорданії (5788 дол.), але в 13,7 раза менший, ніж у Катару (97175 дол.) – лідера рейтингу і більше як у 3 рази менший, ніж у Польщі (20733 дол.)

¹ Сума ВРП по країні зазвичай не співпадає з ВВП, оскільки не включає додану вартість в неринкових сегментах економіки (оборона, державне управління тощо).

та Росії (20 589 дол.), які займають, відповідно, 36-те та 37-ме місця в рейтингу. Регіони України в таблиці про ранги розміщуються в такому ж порядку, як і за попереднім індикатором, але в міжнародному таблиці про ранги займають місця на декілька позицій вище, ніж за номінальним ВРП на душу населення: Київ, наприклад (18 тис. дол.), – після Литви (20 тис. дол.), яка займає 39-те місце в рейтингу ІРМ.

Економічна «вага» країни оцінюється за її внеском у світовий ВВП, а регіону – у ВВП або сукупний ВРП. За цим індикатором Україна рейтингу ІРМ займає 48-й рядок. Її частка у світовому ВВП складає тільки 0,21 %, тоді як США – 23,95 %, що у 90,3 рази більше. В Україні за часткою ВРП у сукупному ВРП лідирують Київ (18,0 %), Донецька (12,7) та Дніпропетровська (10,6 %) області. А найменшу «вагу» мають Севастополь (0,7 %), Чернівецька (0,9), Тернопільська та Волинська (по 1,3 %) області.

Для оцінювання конкурентного потенціалу економіки країн і регіонів за ВВП і ВРП більш репрезентативним є показники не відповідних часток, а їх співвідношення з частками населення, тобто індексів локалізації. Найбільший індекс локалізації ВВП (за ПКС) серед країн рейтингу ІРМ, за нашими розрахунками, має Катар – 6,66. Україна за цим індексом (1,81) займає 30-те місце, випереджаючи і Росію (1,41 – 37-ме місце), і Польщу (1,42 – 36-те місце). З-поміж регіонів України за індексом локалізації ВРП виділяються ті ж регіони, що мають його найбільшу частку – Київ (2,93, що приблизно відповідає 10-му місцю рейтингу, яке займають Нідерланди), Дніпропетровська (1,45) та Донецька (1,31) області (зі зміною місць в рейтингу областей). Найменший індекс локалізації ВРП мають Чернівецька (0,45 – на рівні Йорданії, яка в рейтингу йде відразу після України), Закарпатська (0,51) та Тернопільська (0,52) області.

Душовий ВВП і ВРП зазвичай кореспондує зі споживчими витратами домашніх господарств на душу населення. Лідером рейтингу ІРМ за цим індикатором є Швейцарія (46068 дол.). Україна (2 813 дол.) поступається їй у 16,4 рази і займає тільки 54-те місце в рейтингу ІРМ. Серед регіонів України перші місця займають: Київ (5 957 дол., що в рейтингу ІРМ відповідає 46-му місцю – після Венесуели), Севастополь (3409), Харківська (3337) та Одеська (3289 дол.) області. Замикають рейтинг регіонів Закарпатська (2078 дол.), Тернопільська (2151) та Сумська (2236 дол.) області. Рівень душевих споживчих витрат у них трохи вищий, ніж у Індонезії (1951 дол., 56-те місце в рейтингу ІРМ) і приблизно у 2,5 рази вищий, ніж у Індії (881 дол.), яка посідає останнє місце рейтингу.

За обсягом споживчих витрат до ВВП (77,8 %) Україна займає перше місце в рейтингу ІРМ. Це, з одного боку, позитивно, тому що економіка із «самоїдської»,

що працювала переважно сама на себе, перетворюється в економіку для людей. Однак за цим першим місцем криються й недоліки суспільного відтворення, бо багато «проїдаючи», мало залишається ресурсів для розширення суспільного виробництва й модернізації економіки. Тому за показником споживчих витрат до ВРП (скоригованим на ВВП²) попереду мають бути ті регіони, які більше виробляють, ніж споживають (у межах регіону) і більше орієнтується на внутрішні (ендогенні) джерела доходів: Дніпропетровська (55,1 %) і Полтавська (55,2 %) області та Київ (56,2 %). Відповідно, останні місця відводяться Чернівецькій (138,4 %) і Тернопільській (115,1 %) областям та Севастополю (114,9 %). Перші дві області мають підвищений споживчий потенціал проти ВРП завдяки надходженням заробітчан із-за кордону, а Севастополь тому, що у складі його населення значну частку складають військові пенсіонери з достатньо високим рівнем пенсій.

За споживчими витратами держави колективного характеру, які призначені для забезпечення громадського порядку, підтримання національної оборони, забезпечення охорони навколишнього середовища, проведення науково-дослідних робіт тощо, в розмірі 209 дол. на одну особу Україна займає передостаннє місце в рейтингу ІРМ, випереджаючи тільки Індію (154 дол.) та поступаючись лідеру рейтингу – Норвегії (18,9 тис. дол.) у 90,4 рази. За споживчими витрати на душу населення сектору загального державного управління верхні місця в рейтингу регіонів, причому зі значним відривом від інших регіонів, займають: Київ (445 дол., що, однак, відповідає тільки 56-му місцю в рейтингу ІРМ – після Китаю), Севастополь (332) та Київська область (316 дол.). Нижні місця рейтингу посідають Донецька (138 дол.), Запорізька (152) та Тернопільська (155 дол.) області.

За співвідношенням споживчих витрат держави до ВВП (6,89 %) Україна посідає останнє місце в рейтингу ІРМ, поступаючись лідеру (Данії) на 22,52 в. п. Серед регіонів України за відношенням споживчих витрат сектору загального державного управління до ВРП найвище місце в рейтингу займають Житомирська (16,6 %, що відповідає 34 місцю рейтингу ІРМ – після Росії), Чернігівська (15,9 %) області та м. Севастополь (15,6 %), тобто ті регіони, які мають невеликий за обсягом ВРП. І, навпаки, регіони, які мають найбільші його обсяги – Донецька (4,7 %) і Дніпропетровська (5,1) області та Київ (5,8 %) – замикають рейтинг за цим індикатором. Однак на цей індикатор можна подивитися і з іншого боку: оскільки колективні споживчі витрати сектору загального державного управління щонайбільше включають витрати центральних та місцевих органів державного управління на виробництво суспільних товарів і послуг (забезпечення громад-

² Різниця між ВВП і сумарним ВРП розподілена пропорційно до обсягів ВРП.

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

ського порядку, охорони довкілля, інноваційної діяльності тощо), то його можна розглядати і як показник продуктивності економічної діяльності в регіоні і тоді регіони, у яких ці витрати менші (на одиницю ВРП), будуть мати вищу конкурентоспроможність.

За валовим нагромадженням основного капіталу (обсягом інвестицій в реальний капітал) в розрахунку на душу населення (680 дол.) Україна в рейтингу ІРМ знаходиться на 57-му місці, поступаючись лідеру (Катару – 26 949 дол.) у 39,6 раза. Ще нижче стоять тільки Філіппіни – 528 та Індія – 458 дол. Навіть Польща (2730 дол. – 37-ме місце) та Росія (2658 дол. – 38-ме місце) виглядають за цим індикатором значно краще. На регіональному рівні валове нагромадження основного капіталу можна оцінити за обсягом капітальних інвестицій³ на душу населення. За цим показником виділяються: Київ (2579 дол., що приблизно відповідає 39-му місцю в рейтингу ІРМ, яке посідає Казахстан), Київська область (1 120) і АР Крим (1 079 дол.). Водночас 18 регіонів за душевим обсягом капітальних інвестицій поступаються навіть Індії, особливо – Житомирська (217 дол.), Чернівецька (238) та Чернігівська (250 дол.) області.

За валовим нагромадженням основного капіталу (у відсотках від ВВП –18,8) Україна в рейтингу ІРМ займає 45-те місце, що менше ніж у Китаю (1-ше місце – 45,8 %) на 27,0 в. п. 3-поміж регіонів за обсягом капітальних інвестицій до ВВП (у відсотках) перші позиції в рейтингу регіонів України займають: АР Крим (52,1 %, що навіть краще, ніж у Китаю), Київська область (31,1 %) та Київ (28,1 %). Останні місця посідають, як і в рейтингу за попереднім індикатором, Житомирська (11,6 %), Чернівецька (11,7) та Чернігівська (12,1 %) області. Їх значення трохи вищі, ніж у Ірландії, яка за цим індикатором займає останнє місце в рейтингу ІРМ. Така регіональна асиметрія за капітальними інвестиціями матиме в майбутньому надзвичайно негативний вплив на структуру економіки більшості регіонів.

Суму валових приватних (домашніх господарств) і державних заощаджень називають валовими внутрішніми (національними) заощадженнями. За їх обсягом – 26,5 млрд. дол. – Україна посідає тільки 50-те місце в рейтингу ІРМ, поступаючись Китаю (31 17,7 млрд. дол.) у 117,6 разів. Для оцінки конкурентоспроможності країн більше значення має індикатор валових внутрішніх заощаджень в розрахунку на душу населення. Хоча й за цим індикатором (580 дол.) Україна значно поступається розвинутих країнам, зокрема Люксембургу (58431 дол.) – більше як у 100 разів, займаючи скромне (57-ме) місце в рейтингу ІРМ, тоді як Росія (4128 дол.) – 34-те, Польща (2864 дол.) – 42-

ге. На регіональному рівні показник валових внутрішніх заощаджень не розраховується, тому скористаємося показником приросту активів (фінансових та нефінансових) домогосподарств на душу населення. Він показав, що упродовж розрахункового періоду активно нарощували свої активи домогосподарства Донецької (766 дол. на одну особу), Луганської (647), Полтавської (645) та деяких інших областей, тоді як чотири регіони – Одеська (–422) і Харківська (–160) області, Севастополь (–399) та АР Крим (–71 дол.) – «проїдали» їх.

Дещо краще Україна виглядає за часткою валових внутрішніх заощаджень у ВВП (16,1 %), займаючи 53-те місце в рейтингу ІРМ, хоча вона й поступається Катару за цим індикатором (73,1 %) на 57,0 в. п. Серед регіонів за темпом зростання активів домогосподарств до темпу зростання ВВП лідирує Сумська область (28,8 %); далі йдуть – Луганська (23,9) та Чернігівська (23,0 %) області. Останні місця в рейтингу належать регіонам з від'ємним приростом активів домогосподарств – Севастополю (–15,6 %), Одеській (–14,8) і Харківській (–5,1) областям та АР Крим (–3,4 %).

Вважається, що чим економіка країни та регіону має прогресивнішу секторальну структуру економіки (частка промисловості переважає частку аграрного сектора, а частка сфери послуг переважає частку промисловості), тим вона має вищу конкурентоспроможність. До країн, що мають економіку постіндустріального типу чи наближену до неї, в рейтингу ІРМ відноситься й Україна. У неї на сільське господарство (у валовій доданій вартості [ВДВ]) припадає 7,8 % (7-ме місце в рейтингу), промисловість – 25,3 % (39-те місце) і сферу послуг – 66,9 % (37-ме місце).

Серед регіонів України найбільш агроорієнтовану економіку (за внеском сільського господарства у ВДВ) мають Херсонська (21,3%), Тернопільська (20,6) та Вінницька (20,5 %) області. У цих областях, а також у Кіровоградській, Чернігівській та Черкаській областях, частка аграрного сектору навіть більша, ніж у Індії (перше місце серед країн рейтингу ІРМ), у якої на аграрний сектор припадає 17 %.

Економіку індустріального типу (за внеском промисловості у ВДВ) має Луганська область (понад 50 %), наближену до неї – Донецька, Дніпропетровська, Запорізька і Полтавська області (40–45 %). Незначним є індустріальний сектор у Києві (6,7 %, що відповідає рівню Гонконгу, який має найменшу частку серед суб'єктів рейтингу ІРМ), Чернівецькій (12,3), Волинській (14,0 %) та деяких інших областях, особливо західних і центральних.

Економіка постіндустріального типу (за внеском сфери послуг у ВДВ) найбільш інтенсивно розвивається у Києві – 93,3 % (подібно до Гонконгу), а також у Севастополі (85,7), Одеській (78,5) і Харківській

³ Показник валового нагромадження основного капіталу, на відміну від показника капітальних інвестицій, не включає амортизаційні відрахування від раніше створеного капіталу.

(72,6) областях та АР Крим (74,2 %). Найменшу частку сфер послуг (від 44 до 53 %) мають області з економікою індустріального і близького до нього типу.

Жодна країна світу не може бути конкурентоспроможною за всіма видами економічної діяльності. Водночас, чим більше таких видів, чи вища диверсифікація економіки країни (різноманітність видів діяльності), тим більше вона застрахована від ризиків. У диверсифікованій економіці падіння вартості активів одного виду діяльності зазвичай компенсується зростанням іншого. До речі, важкість протікання кризи в Україні пояснюється в тому числі й слабкою диверсифікацією її економіки (гіперспеціалізацією на чорній металургії та хімічній промисловості), яку експерти МІМ–Київ оцінюють на рівні 3,17 бала (55–те місце в рейтингу ІРМ) проти 8,58 у Німеччини. Ступінь диверсифікації економіки, зокрема промисловості, регіонів ми визначали за таким коефіцієнтом:

$$K_d = \frac{1}{K_{зк}}, \quad (1)$$

де K_d – коефіцієнт диверсифікації промисловості; $K_{зк}$ – коефіцієнт галузевої концентрації промисловості.

Коефіцієнт галузевої концентрації промисловості, у свою чергу, розраховувався за такою формулою:

$$K_{зк} = \sum_{i=1}^n \left(\frac{P_i}{P} - \frac{K_i}{K} \right) / n, \quad (2)$$

де i – індекс n -ї галузі (або виду діяльності); n – кількість галузей (видів діяльності); P_i, K_i – обсяг реалізованої промислової продукції i -ї галузі (відповідно, P – регіону, K – країни) для всіх i , для яких $(P_i / P - K_i / K) > 1$; P, K – обсяг реалізованої промислової продукції відповідно регіону і країни.

Розрахунки коефіцієнта диверсифікації показали, що найбільш диверсифіковану структуру промисловості мають Львівська (0,633), Харківська (0,558) та Запорізька (0,538) області. У регіонах з вузькою спеціалізацією коефіцієнт диверсифікації малий: у Черкаській області – 0,295 (спеціалізація на виробництві харчових і хімічних продуктів), у Севастополі – 0,308 (на видах діяльності ВПК), у Закарпатській області – 0,313 (на машинобудуванні) (див. табл.).

Оскільки економіка ринкового типу розвивається циклічно, то дуже важливо, щоб вона була стійкою, особливо під час кризи. На жаль, українська економіка є дуже нестійкою в економічних циклах. Про це красномовно свідчить показник падіння її ВВП у кризовому 2009 р. – на 15,1 %, що є антирекордом серед країн рейтингу ІРМ. Власне, й експерти МІМ–Київ невисоко оцінюють її антикризовий потенціал – у 2,54 бала, що відповідає 57-му місцю рейтингу ІРМ, проти 7,77 бала у Норвегії. Ще нижчі оцінки мають тільки Болгарія і Хорватія. Стійкість українських регіонів до кризових явищ досить точно можна оцінити за темпом зміни ВВП у найбільш

кризовий рік. Якщо за такий рік взяти 2009–й, то статистика вказує на те, що найкраще пристосованими до викликів ринкової стихії є регіони з невеликим ВВП і порівняно слабкою втягнутістю у світогосподарські зв'язки – Тернопільська (падіння ВВП – на 5,6 %), Херсонська (на 7,0) та Миколаївська (на 7,5 %) області. І, навпаки, регіони, основу економіки яких складають експортоорієнтовані галузі – Запорізька (падіння ВВП на 21,1 %), Донецька (на 18,4 %) та ін. – або сфера послуг, зокрема фінансовий сектор – Київ (на 18,3 %), найменш стійкі до викликів, пов'язаних із кризою.

Конкурентоспроможною економіка може бути, якщо у неї є перспективи розвитку. Виходячи з цього, методологія ІРМ передбачає використання найважливіших прогнозних показників: зростання ВВП та ВРП, інфляції, рівня безробіття, платіжного балансу тощо. Слід однак зауважити, що форс-мажорні обставини, пов'язані з російською окупацією українських земель, суттєво скоригували більшість прогнозних показників розвитку України та її регіонів.

У підсумку за субфактором «Стан економіки» Україна в рейтингу ІРМ займає 48-ме місце. Причому у першій десятці країн у новітній довоєнний період вона знаходилась тільки за індикаторами споживчих витрат домашніх господарств (до ВВП), внеском сільського господарства у валову додану вартість та зростанням ВВП на душу населення.

Найвищі позиції в рейтингу конкурентоспроможності регіонів України за цим субфактором займають: Київ (у середньому 33,7 % від найкращих значень індикаторів субфактора), який за багатьма важливими позиціями, зокрема ВРП на душу населення, займає перше місце, хоча й мав значне падіння обсягу ВРП під час кризи 2009 року. Крім того, він має несприятливий прогноз щодо індексу споживчих цін та виконання доходів місцевих бюджетів; Дніпропетровська область (30,9 %), яка найбільше вирізняється за індикаторами ВРП та споживчих витрат домашніх господарств; Донецька область (30,5 %), яка, як і попередня (до проведення антитерористичної операції), вирізнялася за індикаторами ВРП, особливо щодо його зростання, та швидкого приросту капітальних інвестицій. Замикають рейтинг за субфактором стану економіки Закарпатська (23,7 %) і Житомирська (24,3) області та Севастополь (11,7 %) (див. рис.).

Позиціювання України та її регіонів в міжнародному конкурентному просторі за станом їхньої економіки свідчать про те, що економічний курс держави є регресивним. Цей курс пролонгує інвестиційну непривабливість й інноваційну неспроможність України, а отже, спрямовує її до групи країн «третього світу». Сучасна Україна майже втратила позиції технологічного лідера, яким була в ряді галузей (космічна техніка,

Диверсифікація структури промисловості за регіонами України, 2010 р. *

Регіон (область)	Добувна промисловість, %			Переробна промисловість, %										Виробництво електроенергії, газу та води, %	Коефіцієнт диверсифікації
	видобування на- лівно-енергетичних корисних копалин	видобування ко- палін, крім паливно-енер- гетичних	виробництво хар- чових продуктів, напоїв та тютюно- вих виробів	легка промисловість	оброблення дере- вини та виробницт- во виробів з дере- вини, крім меблів	целюлозно-паперо- ве виробництво; ви- давнича діяльність	виробництво коксу, продуктів нафтопе- реоброблення	хімічна та нафтохімічна промисловість	виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	металургічне виробництво та ви- робництво готових металевих виробів	машинобудування	інші види діяльності			
АР Крим	3,6	1,4	30,3	0,2	0,1	1,3	0,0	21,3	2,8	2,4	12,3	0,5	23,8	0,442	
Вінницька	0,0	1,6	58,6	0,7	3,1	1,0	0,0	4,7	2,2	2,7	5,0	0,9	19,5	0,326	
Волинська	2,8	0,5	37,4	1,4	7,4	4,8	0,0	3,4	1,3	3,4	15,0	7,3	15,3	0,360	
Дніпропетровська	3,4	21,9	6,9	0,3	0,0	1,5	2,5	5,5	1,7	35,7	6,9	1,3	12,4	0,415	
Донецька	10,2	2,9	6,9	0,2	0,0	0,5	7,3	3,3	2,2	40,6	10,6	1,6	13,7	0,509	
Житомирська	0,0	9,2	30,5	5,0	3,2	4,6	0,0	5,3	11,3	6,7	6,7	1,9	15,6	0,406	
Закарпатська	0,1	1,3	15,3	5,1	4,6	1,0	0,0	7,2	1,1	0,6	41,4	6,4	15,9	0,313	
Запорізька	0,0	2,7	9,8	0,3	0,0	0,5	4,7	2,0	2,6	34,6	20,0	0,3	22,5	0,538	
Івано-Франківська	6,2	0,3	15,3	2,0	9,2	3,0	6,9	9,0	6,9	1,2	2,4	1,7	35,9	0,417	
Київська	0,0	0,3	35,1	1,7	0,6	8,1	0,1	9,6	7,0	6,4	7,3	2,1	21,7	0,429	
Кіровоградська	0,0	3,1	49,4	0,6	0,9	0,8	0,0	2,4	2,2	8,9	15,3	1,2	15,2	0,389	
Луганська	15,2	0,1	3,3	0,3	0,1	1,7	26,1	7,2	1,1	20,6	10,2	1,0	13,1	0,429	
Львівська	4,4	0,3	26,5	3,3	3,2	5,4	6,9	7,8	4,1	4,4	11,6	3,1	19,0	0,633	
Миколаївська	0,0	0,7	31,8	3,3	0,3	0,3	0,0	0,9	2,9	16,0	18,2	0,4	25,2	0,505	
Одеська	0,0	0,1	25,6	0,6	0,2	1,2	22,1	14,2	1,8	8,7	10,1	0,8	14,6	0,450	
Полтавська	8,9	11,1	19,8	0,3	0,1	0,2	31,3	1,3	1,0	0,7	18,8	0,3	6,2	0,317	
Рівненська	0,2	2,5	21,3	0,5	7,7	0,6	0,0	15,8	11,8	2,2	4,8	1,1	31,5	0,354	
Сумська	16,3	0,1	20,9	2,8	0,7	0,7	2,1	8,9	1,7	5,6	25,8	0,5	13,9	0,409	
Тернопільська	0,0	2,4	43,5	2,6	1,4	3,3	0,1	4,2	3,4	2,5	10,5	3,3	22,8	0,427	
Харківська	3,8	0,4	30,1	0,9	0,9	4,1	4,9	5,8	5,2	2,8	18,5	2,4	20,2	0,558	
Херсонська	0,0	0,4	48,6	0,3	2,0	1,8	0,0	4,2	4,2	3,5	15,1	1,8	18,1	0,369	
Хмельницька	0,0	0,9	31,8	2,4	0,4	1,8	0,0	7,0	10,5	3,3	9,5	2,1	30,3	0,414	
Черкаська	0,0	1,0	48,9	1,2	0,6	2,8	0,0	21,6	1,2	0,8	8,7	1,4	11,8	0,295	
Чернівецька	0,0	1,1	25,5	6,6	3,5	1,5	0,0	6,7	5,1	5,8	8,6	4,0	31,6	0,438	
Чернігівська	7,0	0,3	46,6	3,1	1,5	9,1	3,6	2,1	0,8	1,3	6,1	1,3	17,2	0,346	
м. Київ	1,1	0,0	20,8	0,7	0,3	6,3	0,1	5,7	1,7	1,8	5,7	1,0	54,8	0,349	
м. Севастополь	0,0	3,0	14,6	0,3	0,0	0,4	0,0	1,3	1,1	4,6	13,0	44,9	16,8	0,308	
Україна	4,9	5,1	18,0	0,8	0,7	2,4	6,9	5,9	2,6	18,8	10,9	1,6	21,4	0,370	

* Розраховано і складено на основі даних [18, с. 27-38].

Міжнародна конкурентоспроможність України та її регіонів за станом економіки, середній % від найкращих значень індикаторів країн-лідерів

Джерело: складено автором за розрахунковими даними.

авіабудування, суднобудування та ін.) в 70–80-ті роки минулого століття. Нині наукоємність промислового виробництва України складає близько 0,3 %, що на порядок менше, ніж у найбільш розвинених країн. За випуском продукції (57 %) в Україні переважає другий (сталеливарна промисловість) і третій (хімічна промисловість) технологічний уклади. На четвертий уклад (авіакосмічна, атомноенергетична, електронна, телекомунікаційна) припадає 38 %, а на п'ятий (галузі інформаційної економіки) – тільки 4 % [19, с. 14].

Для того щоб остаточно не перетворитися на світову периферію, що виробляє дешеву сировинну продукцію, в економіці України та її регіонів необхідно в найближчі 15–20 років:

- кардинально поліпшити інституційні рамки: досягти в країні політичної стабільності, соціального партнерства, міжрегіональної та міжконфесійної згоди, правочинності; удосконалити антимонопольне та бізнес-законодавство; сприяти розвитку державно-приватного партнерства; забезпечити підтримку національного товаровиробника, в т. ч. на стадії реалізації державних програм та бізнес-планів; запровадити міжнародні стандарти якості;

- зміцнити військово-промисловий комплекс, подолати військову загрозу з боку Росії;

- диверсифікувати структуру видів економічної діяльності, передусім промислових, віддаючи перевагу інноваційно орієнтованим (п'ятого й шостого техно-

логічних укладів), імпортозаміщуючим та експортоорієнтованим видам: виробництво авіаційної, космічної та медичної техніки, надчистих матеріалів, монокристалів, електроніки; біо- та інформаційні технології; фармацевтики; програмне забезпечення тощо;

- активізувати підприємницьку діяльність, запровадити вигідні для Української держави схеми транснаціоналізації та кластеризації українських компаній, забезпечити адекватну державну підтримку суб'єктів малого й середнього бізнесу, в т. ч. інноваційного, і, в підсумку, знизити напругу на ринку праці;

- забезпечити прозорий і прискорений трансфер вітчизняних і зарубіжних інновацій, необхідних для формування національної інноваційної системи;

- посилити інвестиційну привабливість на усіх рівнях (за рахунок пільгових умов оподаткування, надання субсидій, вдосконалення інфраструктури та усунення адміністративних бар'єрів), активізувати інвестиційну діяльність, зокрема збільшити обсяги інвестицій у людський капітал, у модернізацію економіки (НДДКР тощо), у розвиток проблемних територій;

- наростити показники ВВП та ВРП, споживчих витрат на душу населення (в т. ч. за ПКС) до середнього рівня країн і регіонів ЄС;

- скоротити витрати в секторі державного управління (на основі казначейського контролю) та забезпечити приріст валових національних заощаджень і активів домогосподарств задля їх інвестиційного спрямування;

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

– знизити рівень індексу споживчих цін (інфляції) до «стелі» Європейського центрального банку (не більше 2 % в рік);

– забезпечити збільшення доходів місцевих бюджетів у світлі заходів із децентралізації системи державного управління.

Висновки

Оцінка міжнародної конкурентоспроможності України та її регіонів за субфактором стану економіки (згідно методології IPM) показала, що вона в цілому й за більшістю індикаторів є невисокою, а отже, потребує покращення. Для цього необхідною є низка заходів із інноваційної модернізації економіки та поліпшення умов життєдіяльності людей.

Продовження досліджень у визначеному напрямку дозволить виявити тренди розвитку економіки України та її регіонів у міжнародному конкурентному просторі.

Список використаних джерел

1. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012: Назустріч економічному зростанню та процвітання [Електронний ресурс] / [Тімур Бойко, Ігор Гончаренко, Наталія Дмитрюк та ін.] ; Фонд «Ефективне управління». – К. : Копірайт, 2012. – 208 с. – Режим доступу : http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2012_body_ua_20.11.2012.pdf
2. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації : [монографія] / Л.Л. Антонюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 275 с.
3. Брикова І.В. Регіональна компонента підвищення міжнародної конкурентоспроможності країн : автореферат дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / І.В. Брикова ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2008. – 20 с.
4. Бутко М.П. Архітектоніка конкурентоспроможності регіонів України в контексті євроінтеграції : монографія / М.П. Бутко. – К. : АМУ, 2016. – 452 с.
5. Дергачова В.В. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки в контексті забезпечення економічного зростання : монографія / В.В. Дергачова. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2006. – 391 с.
6. Диха М.В. Глобальна конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість України: стратегії реалізації : [монографія] / М.В. Диха. – Хмельницький : видавець Цюпак А.А., 2011. – 207 с.
7. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації : монографія / [Жаліло Я.А., Базилюк Я.Б., Белінська Я.В. та ін.] ; за ред. Я.А. Жаліло. – К. : Знання України, 2005. – 388 с.
8. Ілляшенко С.М. Міжнародні аспекти конкурентоспроможності регіонів України і їх урахування при обґрунтуванні траєкторій інноваційного розвитку / С.М. Ілляшенко // Механізм регулювання економіки : [зб. наук. пр.]. – 2010. – № 3, т. 2. – С. 59–65.
9. Ларіна О.Г. Міжнародна конкурентоспроможність регіонів в глобальних умовах розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / О.Г. Ларіна ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2013. – 20 с.
10. Міжнародна конкурентоспроможність країни та регіону в системі національного економічного розвитку : монографія / [Петкова Л.О., Ходжаян А.О., Задувайло Л.М. та ін.] ; за заг. ред. Л.О. Петкової. – Черкаси : ЧДТУ, 2011. – 267 с.
11. Полунєєв Ю.В. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни як домінанта стратегічного антикризового управління / Ю.В. Полунєєв // Економічний часопис – XXI. – 2011. – № 1–2. – С. 23–27.
12. Ходжаян А.О. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність, методи оцінювання, сучасний стан / А.О. Ходжаян. – Черкаси : Вертикаль, видавець Кандич С.Г., 2010. – 431 с.
13. Чужиков В.І. Імперативи регіональної конкурентоспроможності / В.І. Чужиков // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : монографія / за наук. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. – [у 2 т.]. – К. : КНЕУ, 2006. – Т. II. – С. 3–114.
14. Шнипко О.С. Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації / О.С. Шнипко. – К. : Експрес, 2009. – 456 с.
15. World Competitiveness Yearbook 2012. IMD // <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>
16. Захарченко С.В. Конкурентоспроможність України та її регіонів: міжнародний вимір : [монографія] / С.В. Захарченко. – Вінниця : Консоль, 2016. – 413 с.
17. Державна служба статистики України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
18. Промисловість України у 2007–2010 роках : стат. зб. / [за ред. Л.М. Овденко] ; Державна служба статистики України. – К., 2011. – 307 с.
19. Макаренко М.В. Державно–приватне партнерство як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіонів / М.В. Макаренко // Економіка та держава. – 2014. – № 8. – С. 14–18.